

Konut Tasarımında Katılımcı Planlamanın Önemi: Bakü Örneği

The Importance of Participatory Planning in Housing Design: The Example of Baku

Solmaz AHMADOVA, Ruşen YAMAÇLI

Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Bina Bilgisi ABD, Eskişehir

Doi: 10.51764/smutgd.1058574

Geliş Tarihi :16.01.2022

Kabul Tarihi :13.06.2022

ÖZET

Katılımcı planlama; kentsel planlamayı erişilebilir, topluluk odaklı ve eğlenceli hale getiren aktif, yaşanabilir şehirler tasarlamaya yönelik bir yaklaşım olmaktadır. Yerel bilgi ile uzmanlık bilgisinin harmanlanmasının güçlü sonuçlara yol açtığı inancına dayanmaktadır. Bu nedenle çalışma, mevcut bilginin çeşitli biçimlerini bütünleştiren ve kentsel planlamada paydaş katılımı için gelişmiş destek sağlayan kentsel planlama için kavramsal bir katılımcı tasarım çerçevesini açıklamaktadır. Bu çalışma, katılımcı planlama süreçlerinin başarısını artırmayı amaçlayan benzer çalıştayların uygulanması için fikir ve öneriler sunmaktadır. Araştırma metodolojisi, mevcut mevzuat çerçevesinde yerel yönetimler tarafından kabul edilen şehirlerin normatif yasal düzenlemelerinin sistemeleştirilmesinden, bunların kentsel planlama faaliyetleri, yatırım ortamı, çevre üzerindeki etkilerinin analiz edilmesinden oluşan ve ele alınan soruna entegre bir yaklaşıma dayanmaktadır. Temel araştırma yöntemlerinden biri deneysel tasarım yöntemidir. Çalışma, Azerbaycan'ın Bakü şehrinde gerçekleştirilen pratik tasarım ve kural koyma çalışmalarına dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Katılımcı Planlama, Konut Planlaması, Bakü Beyaz Şehir Projesi.

ABSTRACT

Participatory planning is an approach to designing active, livable cities that make urban planning accessible, community-focused and enjoyable. It is based on the belief that blending local knowledge with specialist knowledge leads to powerful results. Therefore, this paper describes a conceptual participatory design framework for urban planning that integrates various forms of existing knowledge and provides enhanced support for stakeholder engagement in urban planning. This study offers ideas and suggestions for the implementation of similar workshops aimed at increasing the success of participatory planning processes. The research methodology is based on an integrated approach to the problem under consideration, which consists in systematizing the normative legal acts of cities adopted by local governments within the framework of current legislation, analyzing their impact on urban planning activities, investment climate and environment. One of the main research methods is the experimental design method. The study is based on practical design and rule-making studies carried out in Baku, Azerbaijan.

Keywords: Participatory Planning, Housing Planning, Baku White City Project.

1. GİRİŞ

İnsanların zaman geçirdikleri, yaşadıkları, ziyaret ettikleri veya çalıştıkları çevre ile bağlantıları vardır. Bu insanlardan çevrelerinde planlanan değişiklikleri anlamaları ve potansiyel olarak katkıda bulunmalarını istemek ve onlara fırsatlar vermek, onlara iletişim, iş birliği, deneyim ve proje desteği konusundaki beceri derecelerine bağlı olarak planları etkileme fırsatı sağlamaktadır. Halkın katılımıyla başarılı bir tasarım için kullanıcı ihtiyaçlarını ve endişelerini anlamak gerekli olsa da paydaşların amaç ve bakış açılarının da dikkate alınması önem arz etmektedir. Görselleştirme, katılım sırasında bir araç olarak kullanılmakta ve asıl amacı uzmanlar aynı zamanda paydaşlar arasındaki iletişimi de geliştirmektir. (Szetey,et.al., 2021:22)

Katılımcı planlama ve tasarım, kontrol etmekten çok etkinleştirmeyi amaçlar: Halkın ihtiyaç ve taleplerine odaklanır ve bir yetkilendirme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Halkın katılımı giderek demokratik yönetişimin önemli bir parçası haline gelmiş ve planlama sürecinde paydaşlara daha eşit paylar sunmuştur. Katılımcı planlama ve tasarımın temel amacı, adil ve açık bir şekilde iletişim kurmak, farklı taraflardan ve farklı seviyelerdeki paydaşlardan toplanan bilgilere dayalı olarak projenin ortaklaşa uygulanması konusunda fikir birliğine varmaktır. (Wilson, Tewdwr-Jones, 2021:14)

Katılımcı planlama aynı zamanda kentsel planlamayı erişilebilir, topluluk odaklı ve eğlenceli hale getiren aktif, yaşanabilir şehirler tasarlamaya yönelik bir yaklaşımdır. Katılımcı planlama yerel bilgi ile uzmanlık bilgisinin harmanlanmasının güçlü sonuçlara yol açtığı inancına dayanmaktadır. Bu nedenle çalışmada, mevcut bilginin çeşitli biçimlerini bütünleştiren ve kentsel planlamada paydaş katılımı için gelişmiş destek sağlayan kentsel planlama için kavramsal bir katılımcı tasarım çerçevesini açıklamaktadır. Bu çalışma, katılımcı planlama süreçlerinin başarısını artırmayı amaçlayan benzer çalıştayların uygulanması için fikir ve öneriler sunmaktadır. Kendi sakinleri tarafından kolektif bir çevre yaratma eylemi olarak kentsel tasarıma kullanıcı katılımı, geleneksel tasarım sürecinden farklı bir süreç tasarımı biçimini beraberinde getirmektedir. Habraken (1985), bu alternatif yaklaşımı, karar verme sürecinin gücünde yeni bir denge olarak yorumlamaktadır. Kullanıcının/topluluğun sürece entegrasyonu, her ikisi de yeni roller üstlenen tasarımcılar ve kullanıcılar tarafından ayarlanan yeni bir denge ile sonuçlanmaktadır. Tasarımcı, dengenin bir kolunda oturan bir oyuncu olarak süreçteki rolünü iyi tanımlamalıdır. Bu makale, Azerbaycan mimarisinde tasarım sürecinde mevcut katılımcı kentsel tasarım modellerinin nasıl uygulandığını incelemektedir. Ayrıca, projeye özel koşulların tasarım sürecinin gerçekleşmesini nasıl etkilediği detaylandırılmıştır. Bu kapsamda ilk adım olarak geleneksel kentsel tasarım modelleri kısaca incelenmektedir. Ardından, katılımcı kentsel tasarım sürecinin nasıl organize edildiğine vurgu yapılarak katılımcı kentsel tasarım modelleri detaylandırılmıştır. Ayrıca geleneksel modellerden ne kadar farklı olduklarının anlaşılması amaçlanmaktadır.

Araştırma metodolojisi; mevcut mevzuat çerçevesinde yerel yönetimler tarafından kabul edilen şehirlerin normatif yasal düzenlemelerinin sistemleştirilmesinden, bunların kentsel planlama faaliyetleri, yatırım ortamı ve çevre üzerindeki etkilerinin analiz edilmesinden oluşan, ele alınan soruna entegre bir yaklaşıma dayanmaktadır. Temel araştırma yöntemlerinden biri deneysel tasarım yöntemi olarak bilinmektedir. Çalışma, Azerbaycan'ın Bakü şehrinde gerçekleştirilen pratik tasarım ve kural koyma çalışmalarına dayanmaktadır.

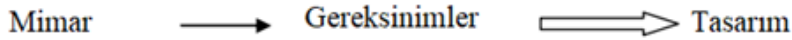
2. KONUT TASARIMINDA KATILIMCI PLANLAMANIN ÖNEMİ

Kullanıcı katılımı, bir terim olarak, Tasarım Araştırmaları Derneği (DRS) tarafından 1971 yılında 'Tasarım Katılımı' başlıklı uluslararası bir konferansta tasarım sürecinde tanınmıştır. Kullanıcı katılımının temel değerleri, yapılı çevre kullanıcılarının çevrelerini doğrudan etkileyecek tüm eylem ve kararlar hakkında söz sahibi olmalarını sağlamaktadır (Sanoff, 2008). Bu nedenle, bu ortamın günlük yaşamda işlevsel olması, tasarım gerekliliklerini ve kısıtlamalarını karşılayabilmesi için mimarlar, kullanıcıların görüşlerini dikkate almaları gerekmektedir. (Richter, 2010). Kullanıcılar, daha iyi memnuniyet düzeyi elde etmek için mimarların binalarını doğrudan şekillendirmelerine yardımcı olmak için gereksinimlerin ve kilit tasarım kararlarının formüle edilmesinde aktif olarak yer almaları gerekmektedir. (Lee & Li, 2011).

Katılım süreci, gerçekleştirilebileceği düzeylerde farklılık göstermektedir. Amerikalı sosyolog Sherry Arnstein, vatandaş katılımı merdiveninin ve seviyelerinin aşağıdan yukarıya doğru sekiz adımla derecelendirildiğini öne sürmüştür: manipülasyon, terapi, bilgilendirme, danışma, yatıştırma, ortaklık, yetki devri ve vatandaş kontrolü (Laurini, 2001). Katılım seviyeleri birçok faktöre bağlı olmaktadır. Bu faktörlerden ikisi mimar ve kullanıcıdır. Bu makale, tasarımların gerekliliklerini ve bazı devlet otoritelerinin taleplerini sabit kabul ederek mimarın veya kullanıcının kontrolüne bağlı olarak katılım düzeyini beş dereceye ayırmaktadır.

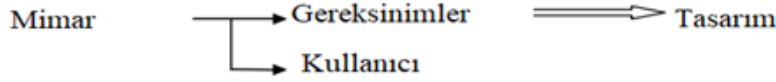
Bu seviyeler (Towers, 1995):

• Katılımcı olmayanların düzeyi “Şek. 1”: Katılımın ölçüsü sıfır olabilir. Manipülasyon ve terapi olan Arnstien merdiveninin alt tarafı kesinlikle katılım olarak kabul edilmez (Schroth, 2005). Bu düzeyde mimar, projenin ana denetleyicisidir.

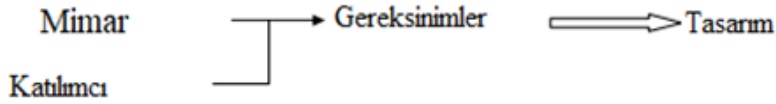
Şekil 1. Katılmama düzeyi.

• Düşük seviye “Şek. 2”: kullanıcı katılımı önemsizdir. Projenin ilk denetleyicisi mimar olması gerekmektedir. Burada kullanıcılar evet veya hayır diyebilir, ancak tepki verme veya herhangi bir kararı değiştirme olasılıkları yoktur ve asıl olan mimardır (Tesch, 2009).

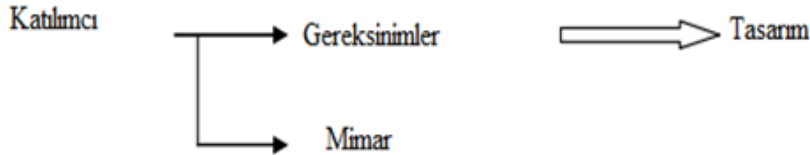
Şekil 2. Düşük seviye.

• Eşit dengeli seviye “Şek. 3”: Kullanıcının görüşü mimarın görüşüne eşittir. Her ikisi de tasarımı elde etmek için gereksinimleri kontrol etmiştir. Bu seviye, Arnstien merdiveninde bir ortaklık seviyesi olarak tanımlanmıştır (Towers, 1995).

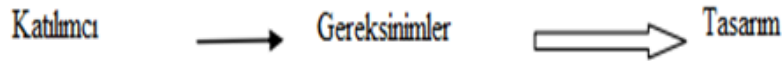
Şekil 3. Eşit dengeli seviye.

• Yüksek seviye “Şek. 4”: Bu seviyede ilk kontrolör kullanıcıdır. Bu düzeyde mimarın rolü sadece rehberlik etmek ve tavsiyede bulunmaktır. Wuls (1986) bu seviyeyi kendi kendine karar verme olarak yeniden adlandırılmıştır.

Şekil 4. Yüksek seviye.

• Üst düzey “Şek. 5”: Bu seviyede mimarın rolü tamamen ortadan kalkacaktır. Kullanıcı, projedeki ana denetleyicidir. Başka bir deyişle, mimarsız mimarlıktır. Arnstien bu seviyeyi vatandaş kontrolü ile yeniden adlandırılmıştır (Towers, 1995).

Şekil 5. Üst seviye.

Katılım düzeylerinin çeşitli durumlarda farklılık gösterildiği görülmektedir. Bahsedilen seviyelerin ikisi arasında olan bir seviye olabilmekte ve kullanıcı payı bazı aşamalarda artırılabilen, bazılarında ise azaltılabilmektedir.

3. KATILIMCI PLANLAMA VE TASARIM

Katılımcı tasarım ya da katılımcı planlama, birçok farklı yaklaşımı benimsemekle birlikte birçok alanı kapsayan genel bir terimdir. Katılımcı tasarımın bina tasarımı, yazılım, cep telefonları, otomobiller, grafik tasarım dâhil olmak üzere çeşitli alanlarda çeşitli biçimlerde giderek artan bir şekilde uygulanan gelişmekte olan bir alan olduğu için tek bir tanımı yoktur. Katılım, birden fazla aktörün katılımıyla farklı karar alma biçimlerini kapsayan genel bir kavramdır (Wulz, 1986). Politikacılar, bürokratlar, profesyoneller, çeşitli kurumlar ve topluluk üyeleri gibi çok çeşitli aktörlerin katılımı, gerçek bir katılım süreci için ön koşul belirlenmiştir. Teoride gerçek bir katılımın sağlanması için bir topluluğun ilgili tüm kesimlerinin katılımı da gerekli olmaktadır (Calderon, 2013). Kamusal ilgiler, ihtiyaçlar ve değerler, kamu desteğiyle desteklenen daha iyi kararlara varma hedefiyle iki yönlü iletişim ve etkileşime dayanan halk katılımı yoluyla hükümet ve kurumsal karar alma süreçlerine dâhil edilmektedir (Creighton, 1994).

Uluslararası Halk Katılımı Birliği (IAP2), halk katılımını “halkın problem çözme veya karar verme sürecine dahil olduğu ve daha iyi kararlar almak için kamu girdisini kullanan herhangi bir süreç” olarak tanımlamaktadır. Bu bağlamda kamu, belirli bir konum ve ilgi alanından kişiler, alanın kullanıcıları, paydaş kuruluşlar ve uzmanlar ve profesyoneller olarak tanımlanmaktadır (Cilliers & Wim, 2014). Kamu aynı zamanda “karar veren kurum veya kuruluşların parçası olmayan paydaşlar” olarak tanımlanırken, paydaşlar “bir kararın sonucunda pay sahibi olan herhangi bir kişi, kuruluş veya siyasi varlık” olarak tanımlanmaktadır. Paydaşlar, bir olgunun kritik noktalarına ilişkin olumlu veya olumsuz payları elinde bulunduran farklı duruşlara sahip olabilmektedir. Topluluk grupları, farklı dernekler, yerel meclisler, hükümet birimleri, kamu kurumları, üniversiteler ve gençlik ve yaşlılık grupları gibi çıkar grupları, politikacılar ve sıradan vatandaşlar farklı durumlarda paydaş olabilmektedirler (Alpan, 2013).

Creighton’a (1994) göre, halk katılımının temel unsurları şunlardır:

- Halkın katılımı, genellikle kamu -bazı durumlarda özel- kuruluşlar tarafından alınan idari kararlarla ilgilidir.
- Halkın katılımı sadece halka bilgi sağlamakla ilgili değildir. Karar veren kuruluş ile katılmak isteyen kişiler arasında bir etkileşim olması gerekir.
- Halkın katılımı, tesadüfen veya tesadüfen meydana gelmeyen, halkı dahil etmek için organize bir süreçtir.
- Katılımcılar nihai kararı etkileme veya etkileme yeteneğine sahiptir.

Katılım, bilgi teknolojilerinden iş hayatına, kamu yönetiminden siyasete, şehir planlamadan tasarıma kadar farklı alanlarda kullanılmaktadır. Planlama ve tasarım bağlamında katılım, vatandaşları kendi yaşam ortamları ve yaşamlarıyla ilgili kararlara dâhil eden çok aktörlü karar verme süreçlerini içermektedir (Sanoff, 2000).

Katılımın ön koşulu hem kararların hem de ürünlerin kullanıcı tarafından etkilenip değiştirilebilmesidir. Gerçek bir katılım, yerel toplulukların hayatlarını etkileyecek konular hakkında karar verme üzerinde kontrol sahibi olduklarında gerçekleştirilmektedir. Böyle bir durumda, topluluklardaki tüm paydaşlar, hedef ve stratejilerin belirlenmesinden fikir birliği oluşturulmasına ve nihayetinde uygulamaya kadar karar vermenin tüm aşamalarına dâhil olmaktadır. Arnstein (1969) yurttaş katılımını “yurttaş gücü için kategorik bir terim” olarak tanımlanmaktadır. “Şu anda siyasi ve ekonomik süreçlerden dışlanan vatandaşları olmayanların kasıtlı olarak geleceğe dahil edilmesini sağlayan gücün yeniden dağılımı”dır. Vatandaş katılımı, sıradan vatandaşların bilginin nasıl paylaşıldığını, hedefler ve politikalara karar verildiğini, kaynakların tahsis edildiğini, programların nasıl kolaylaştırıldığını belirlemeye dahil olduğu bir stratejidir. Kısaca, dezavantajlıların zengin toplumun faydalarından pay almalarını mümkün kılan bir sosyal reformu nasıl başlatabilecekleridir.

Sanoff (2005), katılım süreçleri teknikleri için “farkındalık yöntemleri, grup etkileşim yöntemleri ve dolaylı yöntemler” olmak üzere üç ana kategori tanımlamaktadır. Farkındalık yöntemleri, kamuoyunu süreç hakkında yeterince bilgilendirmek için etkili araçlar olarak gazete makalelerini içermektedir. Bültenler, uzun vadeli bir karar verme sürecinde halkın ilerlemeyle ilgili ilgisini çekmektedir. Proje alanı veya çalışma alanı boyunca bir yürüyüş turu planlamak, kullanıcılarda çevresel durumlara karşı farkındalık uyandırmaktır. Yürüyüş turları, katılımcıların tanıdık bir durumu yeniden keşfetmelerini veya yeni durumları tanımalarını sağlayan önemli katılım araçlarıdır. Bölgedeki yürüyüş turları, gösterimleri ve belirli görevleri kaydetmek için belirli durakları not etmek için haritalar veya planlar içerebilmektedir. Yürüyüş turları düzenlemek, katılım sürecine giriş ve ilk adım olarak etkili bir teknik seçilmiştir.

Delaylı katılım yöntemleri arasında bilgi toplamak, kullanıcı popülasyonunun bir örneğinin tutum ve görüşlerini belirlemek için anketler yer almaktadır. Anketler, kolayca ölçülebilir ve hızlı sonuçlar sağlamaktadır. Anketlerin sınırlılığı, cevap verenlerden çok onları hazırlayanların bakış açısını yansıtmalarıdır. Ancak birebir görüşmelere daha fazla ve detaylı bilgi sağlayabilmektedir. Mülakatlar, bilimsel bir örnekleme örtüşmesine bile başka hiçbir şekilde elde edilemeyecek niteliksel ve ayrıntılı bilgiler sunmaktadır (Sanoff, 2000).

4. ALAN ÇALIŞMASI- BAKÜ BEYAZ ŞEHİR PROJESİ KENTSEL TASARIM SÜRECİ

Bakü Beyaz Şehir Kentsel Planlama Projesi, Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in emriyle onaylanan "Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki çevre durumunu iyileştirmek için 2006-2010 Kapsamlı Eylem Planı" kapsamında uygulanmaktadır. Bakü White City haklı olarak dünyanın en önde gelen kentsel gelişim projelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bu şehir kompleksi sadece modern ve konforlu binaları ile değil, aynı zamanda verimliliği ile de etkileyicidir. Proje hem mühendislik hem de estetik açıdan dikkat görmektedir. Tüm bina ve komplekslerin, sosyal tesislerin, parkların ve yeşil alanların konumu, sizi burada yaşamak ve çalışmak isteyen çekici bir ortam ve altyapı oluşturmak için mükemmel bir şekilde planlanmıştır (URL-1, 2021).

Şekil 6. Bakü Beyaz Şehir Kompleksi (URL-1, 2021)

Proje, 1.650 hektarlık bir alan üzerinde yer alan şehir merkezinin doğu kesiminin (Kara Şehir) restorasyonu ve geliştirilmesi ile Bakü'nün ek yatırım fırsatları yaratan yeni bir modern merkeze dönüştürülmesini öngörmektedir. Bakü Beyaz Şehir projesinin Master Planı, 10 evrensel kentsel tip semtin oluşturulmasını öngörmektedir. Bu semtlerin her biri; sakinlerinin yaşaması, çalışması, dinlenmesi ve eğlenmesi için en iyi koşullara sahip olmaktadır (URL-2, 2011).

5. TASARIM SÜRECİ ÖN ÇALIŞMALAR

Beyaz Şehir Projesi denizde olmak, deniz kenarında olmak ve deniz manzarasına bakmak üzere üç temadan oluşmaktadır. Rapora göre, kent ahalesinin Hazar denizi çevresine yerleşmek için seçtikleri yol, üç ilginç tasarım konusunu ortaya çıkarmıştı:

- Bu konulardan ilki dahili şehir halkı için bir performans alanı olarak tasarlamaktı. Bakü halkının bir amfi tiyatrodaki olduğu gibi sahile bakan yamaçlara yerleşmesi, sahilin iç kısmında bir alan oluşturmuştur. Bu mekânın bir performans mekânı olarak düzenlenmesi ve kentin gemi işletmeciliğinin bu hedefle donatılması, toplumun tüm sosyal tabakası için yaşam kalitesini olumlu yönde etkileyecektir.
- İkinci olarak, Bakü sahilinde boyunca 40 kilometrelik sahil şeridinin tasarımıdır. Tasarım Stratejisi Raporu, özel mülkiyete tabi tutulmadan oluşturulan bu kıyı şeridinin varlığını kent için bir başarı olarak sunmuştur. Bakülüler zaten bu kıyı şeridini farklı şekillerde kullanıyorlardı ancak kıyı kullanımının tasarımıyla yeniden düzenlenmesi yaşam kalitesinin yükselmesine katkı sağlayacaktır.
- Üçüncüsü, genişleyen ve tepelere tırmanan şehirde, herkesin kıyı şeridine ulaşması ve denizle günlük ilişki kurması mümkün olmadığı için sahil bakan yamaçlarda şehir terasları veya balkonları oluşturulacak ve bu tasarım alanların kentsel yaşam kalitesine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Tasarım Stratejisi Raporu'na göre danışma kurulu, stressiz yaşamın korunması ve Bakü halkının denizle ilişkisinin tasarım yoluyla güçlendirilmesi konusunda fikir birliği oluşturmuştur. Kurul, projeyi gerçekleştirmek için fiili tasarım faaliyetlerinin nasıl organize edileceğini de değerlendirmiştir. Projenin stratejik planı, kentsel tasarım projelerinin farklı tasarımcılar tarafından, çokluktan birlik sağlanacak şekilde tasarlanmasını öngörmüştür. Projeler, devam eden ve yeni önerilere açık bir sistem olarak tasarlanacaktı. Projenin amacı "Kıyı ve iç kesimler ile ilgili öneriler geliştirirken halkın önerilerine açık olmak" olarak belirlenmiştir. Kıyı şeridinin kullanımına ilişkin tasarım stratejisinin genel nitelikleri arasında katılımın önemi vurgulanmıştır.

“İnsanların onurlu yaşam hakkına saygı duyma bilinciyle kentsel proje geliştirme ve karar alma süreçlerinde yoğun ve kaliteli bir katılımcı yönetim gerçekleştirme” hedefi, Bakü Beyaz Şehir Projesi’nin tasarımına katılımın sağlanmasını zorunlu kılmıştır. Bu nedenle rapor, projenin tasarımına katılımcı ve deneysel bir yaklaşımı vurgulanmıştır. Bu yaklaşım, tasarlanan mekânlara ait bir yer ve aidiyet duygusu oluşturmaya yardımcı olmak için savunulmuş ve bu şehrin vizyonunun önemli bir unsuru olmuştur. Katılım aynı zamanda projenin meşruiyetine de katkı sağlayacaktır. Katılımın bir araç olarak değil, gerçekleştirilecek bir hedef olarak ele alınması raporda vurgulanmıştır. Raporda ayrıca, projenin fizibilitesinin zaman, personel ve finansman açısından doğru bir şekilde tahmin edilmesi, paydaşların koordinasyon ve desteğinin sağlanması ve ilerlemenin izlenmesinin proje genelindeki her tasarımın gereği olarak belirtilmiştir(Design Strategy Report, 2021) Kullanıcıları ilgilendiren katılımcı süreçlere yapılan vurgunun yanı sıra, projenin sivil toplumla ilişkilerinin güçlendirilmesi, proje için önemli bir başlangıç noktası olarak belirlenmiştir. Projelerin sivil toplum tarafından sahiplenilmesi, gerçekleştirme olasılığının artması ve kamu otoriteleri arasında fikir birliğinin oluşmasına olumlu etki yapacağına inanılmıştır. Kıyıdaki bölgelerin karakterleri yapılan araştırmalarla belirlenmiştir. Tasarımların esas alınacağı stratejiler öncelikle Tasarım Stratejisi Raporunda belirlenmiştir. Rapor, belirlenen stratejilerin tasarım forumlarındaki tartışmalara dayandığını vurgulamıştır. Tasarıma yön vermek için belirlenen temel ilkeler şu şekildeydi:

- “Hazar kenti Bakü” vizyonuna ve kentin tarihi kimliğine uygun olarak Hazar Havzası imajını pekiştirecek özgün tasarımlar geliştirmek ve Bakülülerin kaliteli tasarım objeleriyle karşılaşabilecekleri mekanlar yaratmak,
- Sahili farklı yaş grupları ve sosyal kesimlerin ihtiyaçlarının karşılanması açısından turizmde kullanışlı hale getirmek. (Gölgelendirme, dinlenme alanları, aktivite cepleri, telefon-internet erişim noktaları, çeşmeler, büfeler vb.),
- Sahilin kentin sosyal ve kültürel hayatında farklı işlevleri yerine getirmesini sağlayacak etkinlik önerilerine yönelik çok fonksiyonlu ve programlanabilir mekânsal çözümler geliştirmek,
- Kent estetiğini geliştiren ve kamusal sanat eserlerinin sergilenebileceği alanların düzenlenmesi (kent mobilyalarının yüksek h tasarım kalitesi, iyi seçilmiş heykeller, enstalasyonlar sergilemek, sanat etkinliklerinin yoğunlaştığı ve sergilenebileceği platformlar geliştirmek, tasarımlar kapsamında ilçelere özel semboller oluşturmak vb.),
- Tasarım sürecinde kıyıcı kullanıcı için çekici kılacak aktivitelerin tasarlanması ve zamansal organizasyonu için önerilerde bulunulması,
- Projelendirme yaya ve çevre dostu sistemler olarak sahilde yaya araç ilişkileri (gürültü kirliliğini azaltacak önlemlerin geliştirilmesi; bisiklet gibi alternatif ulaşım türlerinin kullanımına uygun hale getirilmesi; tasarıma finicular, teleferik, yürüyen merdiven gibi ulaşım önerilerinin geliştirilmesi).

6. TASARIM EKİPLERİNİN OLUŞTURULMASI

Bakü Beyaz Şehir Projesi; çok geniş bir alanı kapsayan, farklı konuları içeren, çok sayıda tasarımcının katılımını gerektiren bir tasarım görevi olarak tanımlanmıştır. Ayrıca proje, hızlı bir şekilde başlatılması mümkün olduğu için oldukça kısa sürede gerçekleştirilmiştir. Danışma kurulunun tasarımcı üyeleri projenin koordinatörlüğüne bir tanesi de genel koordinatör olarak atanmıştır. Her grupta farklı disiplinlerden profesyoneller vardı. Planlamacılar, peyzaj tasarımcıları ve endüstriyel tasarımcılar ve diğer profesyoneller sürece mimar gruplarının oluşumundan çok daha sonra dâhil olmuşlardır. Mimar ekipleri çalışmaya başlamış, ana fikirler ortaya çıkmış, temel incelemeler ve kararlar verilmiş, diğer profesyonellerin de projeye dahil olmasıyla projenin birçok yönü belirlenmişti. İlk olarak, ne olduğunu anlamaları gerektiğinden bir bilgilendirme ve yönlendirme süreci mevcuttur ve daha sonra iş bölümü yapılmıştır. Şehir plancıları öncelikle danışman olarak katkıda bulunmuşlar ve analiz çalışmasına yardımcı olmuşlardır. Projede CBS uzmanlığına ihtiyaç duyulmuştur. Planlamacılar tarafından oluşturulan veri arşivi, mimari ekiplerle paylaşılmıştır. Planlamacıların işi aynı zamanda belediyeden veri alıp ekiplere doğrudan tasarımda kullanabilecekleri formatlarda iletmeyi de içermekteydi. Oyun alanları, aydınlatma sistemleri ve kent mobilyalarının tasarımından endüstriyel tasarımcılar sorumluydu. Tasarım ekipleri oluşturulduktan sonra belediyenin ilgili birimleri ile birlikte projeler geliştirmeye başlamışlardı. Bu süreçte ihtiyaç duydukları teknik destek, çalışma alanları, bilgi ve evraklar belediye tarafından sağlanmıştır. Tasarımcıların katılımı için paylaşım ortamları oluşturulmuştur. Ön tasarımlar belediyeye sunulduktan sonra, işin bütüncül yürütülmesi konusunda yönetim nelere öncelik vereceğine karar vermek zorundaydı ve belediyenin kendisine hedefler belirlemesi ve bir iş listesi hazırlaması gerekmiştir. Projenin farklı bölümleri için kısa, orta ve uzun vadeli süreçler tanımlanmış ve her süreç için görevler belirlenmiştir. Ondan önce henüz belediyenin programı belli değildi. Projenin tasarım aşaması, avan projelerinin hazırlanması yaklaşık bir yıl sürmüştü, uygulama projelerinin hazırlanması da bir yıl sürmüştür.

7. SAHA ARAŞTIRMASI VE VERİ TOPLAMA

Projede ciddi bir analiz ve veri toplama aşaması vardı. İnşaat Üniversitesi tarafından yapılan kıyı kullanım araştırması, projenin ana verilerini oluşturdu. Araştırmanın yanı sıra sahadaki sorunları tespit etmek için koordinatörler ve tasarımcılar tarafından gözlemler, görüşmeler ve toplantılar yapılmıştır. Sorunlar fotoğraf ve çizimlerle belgelenmiştir.

Endüstriyel tasarımcılar birkaç kez kişisel saha çalışması yürüttüler. Sahada birçok grupla gözlem, anket ve görüşmeler yaptılar. Kentsel tasarım mevcut nazım plana göre yapılmıştır. Tasarım Stratejisi Raporunda belirli bir mekânsal tasarım beklentisi açıklanmamıştır. Analize başlamadan önce, tasarımcılar ilk olarak dört tane olan projenin ana kısıtlamalarını tanımladılar: zaman sınırları, ekonomik kısıtlamalar, sahada barındırılabilir maksimum konut sayısı ve düzenlemeler. İlk olarak, süreler, kooperatif üyelerinin arazilerin yasal olarak kendilerine tahsis edildiği tarihten itibaren iki yıl içinde inşaata başlamaları ve kaide seviyesine kadar binayı tamamlamaları gerektiğini belirten konut inşaat düzenlemelerine tabidir. İkinci olarak tasarımcılar; kooperatif üyelerinin konut kredisi ödemeleri, kooperatife aylık aidat ödemeleri ve gelirlerinin düşük olması gibi finansal kısıtlamaların, onları tek bir konut yapmaya zorlayacağını düşünmüşlerdir. Binalar sadece iki veya üç katlı olarak tasarlansaydı gerekli sayıda konut elde edilemeyecek, ortak alanlar için yeterli alan kalmaya bilmektedir. Binalar dört katlı olarak tasarlansaydı yönetmeliğe uygun bir asansör yapılacaktı. Son olarak yasal kısıtlamalar, birinci derece deprem bölgesinde olan proje alanının konumu ile ilgiliydi. Proje sahası Deprem Bölgelerinde Yapılacak Binalar Hakkında Yönetmelik19'a tabi olduğundan, nazım ve mimari planlarda uygulanması gereken çeşitli tasarım kısıtlamaları vardı. Tasarımcılar, tasarım kısıtlamalarını önceden belirledikten sonra alanın saha analizi için mevcut plan belgelerini bir araya getirdiler.

Şekil 7. Bakü Beyaz şehir Yerleşim yeri (URL-3, 2021)

Şekil 8. Bakü Beyaz şehir Yerleşim yeri (URL-3, 2021)

Yakınında konut inşaatı tarafından yaptırılan arsa üzerinde toplu konut alanı bulunmaktadır. Proje alanının yakın çevresinde bir cam üretim tesisi içeren kısmen yapılaşmış alan bulunmaktadır. Proje sahasına proje sahasını ilçe merkezine bağlayan ulaşım altyapısı ile hizmet verilmektedir.

Şekil 9. Bakü Beyaz Şehir Çevre Alanı (URL-3, 2021)

Üç bloktan oluşan proje sahasının toplam alanı 42.228 m² (Şekil 28) ve inşaat için izin verilen alan 50.673 m²'dir. Proje sahasının imar planına göre maksimum yapı yüksekliği 12,5 metre, yani maksimum kat sayısı dördür. Yapı bloğunun yüzey alanı no. 329 9.912 m² ve inşaat alanı 11898,4 m²; no.lu yapı bloğunun yüzey alanı. 331, 15.034 m² ve inşaat alanı 18.040 m²; yapı bloğunun yüzey alanı ise no. 332, 17.282 m² ve inşaat alanı 20.738 m²'dir. Projede yıllar içinde bir kısmı birçok nedenden dolayı kooperatiften ayrılan 389 kooperatif üyesi yer almakta olup mevcut kooperatif sayısı 234'tür. Nazım plana göre yerleşim alanlarının yanı sıra sosyal tesisler ve rekreasyon alanları da yer almaktadır. Ancak sitede ticari faaliyet yapılmasına izin verilmemektedir.

8. ÜRETİM SÜREÇLERİ

Üstlenilecek projelerin niteliğinden işbölümüne kadar tüm dayanışma mimarlığı grupları, kararlarını grup üyeleriyle çeşitli müzakereler yoluyla ortaklaşa alırlar. Onlar için her üretim, hem ilgili paydaşlar hem de iş modelleri açısından yeni bir tasarım sürecini içerir. Üretimin tüm aşamalarında gruplar zamanlarını danışmaya, ilgili konu ve kurumların katılımına, maddi ve maddi destek aramaya ayırırlar. Her proje için geliştirdikleri özgün yöntemler geliştirerek standardizasyon olmadan üretimin mümkün olduğunu gösteriyorlar. Üretim biçimlerini tüketim güdümlü uygulamalardan ayıran en önemli özellikler, disiplinlerarası yaklaşımları ve aşağıda açıklanan siyasi/idari organlar ve kullanıcılarla olan ilişkilerinin doğasıdır.

Projede uygulama aşaması, belediye kıyı tasarım proje ekibinin teslim edilen tasarımlar üzerindeki yorumları ile ilerlemiştir. Teslim edilen projelerden bazıları, ayrıntılı çizimleri ve malzemelerin uygulanmasına ilişkin bilgileri içerdiğinden "ileri ön proje" olarak anıldı. Tasarımcı ekiplerin çoğu, projenin uygulanmasında yer almadıkları için danışmanlık veya kontrol yapmadı. Projenin sadece küçük bölümleri için uygulamanın kontrolü tasarımcılara verildi. Belediye başkanı projeyi bir an önce hayata geçirmek istedi. Yöneticiler ve bürokratlar nereden başlayacaklarını tartıştılar. Projenin hemen uygulanabilecek kısımları belirlendi. Projenin diğer devlet kurumlarından izin alınması gereken kısımlarında ve farklı karar mekanizmalarıyla gerekli çalışmalar başlatıldı. Projenin uygulanması hem inşaat maliyetlerinin yönetilmesi hem de kıyı kullanımının devamı açısından uygun olan aşamalara ayrılmıştır.

Bakü Beyaz Şehir Projesi'nin ilerleyişi için belediye bünyesinde yeniden yapılanma yapıldı. Kentsel Tasarım ve Kent Estetiği Daire Başkanlığı bünyesinde Kentsel Tasarım Ofisi kuruldu. Sunulan projelerin fizibilitesinin araştırılması ve uygulama projelerinin hazırlanması gerektiğinden, projenin uygulanması için güçlü bir bürokratik koordinasyon gerekiyordu. Gelen projeleri uygulama projelerine dönüştürmek için nitelikli profesyonellerden oluşan bir ekip gerekiyordu. Mimarlar, mühendisler ve peyzaj tasarımcılarından oluşan bir çalışma grubu oluşturuldu. Mevcut planlama koşulları, imar ve kıyı mevzuatı çerçevesinde avan projelerinin değerlendirilmesi, entegrasyonu, çerçeve mevzuatlar çerçevesinde uygulama projelerinin ve ihale dokümanlarının hazırlanması, belediye bünyesindeki diğer birimlerle koordinasyonun sağlanması, üreticilerle iletişimin sağlanması ve inşaatın denetlenmesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Büro, uygulama projeleri üreten ve bazen de detaylandıran önemli bir işlev üstlenmiştir.

Belediye avan projelerini aldığı anda, ihale kanununa göre projelerin uygulanacak ölçekte ve kalitede olmaması nedeniyle projeyi gerçekleştirmek için sahip oldukları imkanların sınırlı olduğu anlaşıldı. Bu nedenle, tüm proje bir kerede gerçekleştirilememiştir. Projenin uygulanması için imar planlarına ilişkin süreçler gerekiyordu. İmar ve mülkiyet konuları ele alınınca ciddi sorunlar ortaya çıktı. Bazı tasarım fikirlerinin uygulanabilirlik sorunları vardı. Belediyenin projeyi aşamalı olarak uygulama kararı, belirli bölümleri test etmelerine izin verdi. Belediyenin mali kaynakları, tasarımcıların çalışmalarını ödemek ve proje harcamalarını karşılamakla sınırlıydı. Azerbaycan yasalarında bu tür işlerin finansmanını düzenleyen bir yasal süreç bulunmadığından proje giderleri ihale mevzuatı ile ödenememiştir. Tasarımcılar önce gönüllü olarak daha sonra profesyonel olarak çalıştılar. Projenin finansmanı, bir sponsorluk finansmanına benzer şekilde ilerledi. Bakü'nün projesi olduğu için Bakü başkentinin bu projeyi finanse etmesine karar verildi. Projenin en iyi yönlerinden birinin Bakü'den büyük firmalar tarafından finanse edilmesi olduğu iddia edildi. Sponsorluk için çağırılması iş dünyası için bir prestij meselesi haline geldi, ödenecek tutar sponsor firmalar arasında paylaştırıldı ve finansörlerin isimleri "teşekkür ederim" levhasına yazılarak Sahil Meydanı'na konuldu.

9. DİSİPLİNLERARASI ÇALIŞMALAR

Yedi dayanışma mimarisi grubunun tamamı çoğunlukla mimarlardan oluşmaktadır ancak öğrenciler ve farklı mesleklerden üyeler de bulunmaktadır.

Grupların üye profilleri üzerinde çalıştıkları konulara göre değişiklik göstermektedir. Tarihçiler, ziraat mühendisleri ve mimarlardan oluşan geniş bir ekip mimarlar, avukatlar, sosyologlar ve şehir plancılarıyla işbirliği yaptı. Görünüşe göre ortak bir zemin oluşturmak için geniş bir mesleki ve pratik bilgi alışverişi yapılmıştır. Toplumsal sorunlara çözüm arayışları sürecinde farklı disiplinlerden uzmanlar yan yana çalışmakta ve belirlenmiş disiplin sınırlarına meydan okumaktadır.

10. SİYASİ/İDARİ ORGANLARLA İLİŞKİLER

Konvansiyonel mimari üretimlerde yönetim organları ile ilişkiler çoğunlukla proje onay aşaması ile sınırlıdır. Dayanışma mimarisi grupları, siyasi/idari organlarla belirgin şekilde çeşitli ve çok katmanlı ilişkiler kurar. B1A ve MM, devlet kurumlarıyla temas kurma fikrine mesafeli yaklaşmaktadır. Çünkü bu tür temaslar karar vericilerin tepeden müdahale edebileceği süreçlere dönüşebilmektedir.

Projede çoğunlukla yasal ve idari sorunlar nedeniyle uygulanamayan kısımlar oldu. Farklı tasarımcılardan fikir ve avan proje almak, yasal ve idari çerçevelere uymak kolay olmadı. En büyük zorluk, belediyenin yetkisinin tüm projeyi uygulamak için yeterli olmamasıydı. Belediyenin yetki alanını aşan sorunlar vardı. Projenin belirli bölümleri için bakanlıklardan ve merkezi hükümet kurumlarından izin alınması gerekiyordu. Uygulama öncesinde belediye ile merkezi yönetim arasında çatışmalar çıkmış ve uygulama aşamasında belediye merkezi yönetimin direnişiyle karşılaşmaya devam etmiştir. Projenin merkezi yönetimin kontrol alanlarındaki bölümleri için gerekli izinler alınmadığı için merkezi yönetimin projeyi engellemeye çalıştığı belirtildi. Koruma kurulu ve diğer merkezi yönetim kurumlarının muhalefet partisinden bir belediyeye yönelik görüşleri destekleyici değildi. Proje, belediye meclisi tarafından yasal olarak onaylandıktan sonra bakanlıklara teslim edildi. Ancak projeler muhalefet belediyesine ait olduğu için siyasi nedenlerle keyfi olarak onaylanmadı. Sonuç olarak daha büyük tasarımın sadece küçük bir kısmı uygulanabildi. Gerekli izinlerin alınmasındaki zorluk proje sürelerini uzatmış ve projenin bazı kısımlarını gerçekleştirilemez hale getirmiştir

Milli Emlak Kurumu tarafından diğer illerdeki belediyelerin denetimine bırakılan kentsel alan türleri, Bakü'de kurumun tasarrufunda kaldı. Dolayısıyla o bölgelere yapılacak her müdahale için merkezi hükümetten izin alınması gerekiyordu. Kentin 9 noktasında dinlenme ve sosyalleşme alanları olarak deniz manzaralı teraslar yapılacak. Ancak, şehir terasları ve şehir asansörleri inşa etmek için yapılan müdahalelere de merkezi hükümet tarafından karşı çıktı.

11. KATILIM KALİTESİ

Projenin ana katılımcıları belediye başkanı, belediye idaresi, belediye daireleri, danışmanlar, koordinatörler, tasarımcılar ve uzmanlardı. Belediye başkanı ve belediye yönetiminin etrafındaki ilk halkada, çoğunluğu kültür alanında çalışanlardan oluşan danışma kurulu üyeleri vardı. İkinci halka; profesyoneller, akademisyenler, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinden oluşan karma bir gruptu. Projenin 6 koordinatöründen 5'i mimardı. Hepsi tam zamanlı veya yarı zamanlı akademisyenler olarak akademiye bağlıydı. Farklı mesleklerden ve uzmanlıklardan geniş bir katılım oldu. Tasarımcı katılımcıları arasında öncelikle mimarlar, plancılar, peyzaj tasarımcıları, endüstriyel ürün tasarımcıları ve etkinlik tasarımcıları yer aldı. Bunların yaklaşık üçte biri akademisyendi. Ayrıca, az sayıda mimar, mimarlar odasının yönetim kurulu üyesiydi. Az da olsa STK'lar ve Mimarlar Odası, Şehir Plancılar Odası, Peyzaj Tasarımcıları Odası ve Bakü Ticaret Odası'nın (İTO) Bakü şubeleri de projede yer aldı.

Projede BTO ve işadamları ile yakın ilişkiler kullanıldı. Özel firmalar sponsor olarak katıldı. Ayrıca proje alanındaki mülk ve işletme sahipleri, bisikletçiler, patenciler ve sokak dansçıları özellikle kendileriyle iletişim kurmak amacıyla düzenlenen toplantılara katıldılar. Projenin büyük bir bölümünün gerçekleşmesi bakanlıklardan ve merkezi yönetimin diğer kurumlarından alınan izinlere bağlı olduğundan merkezi yönetim süreçte önemli ve etkili bir aktör haline geldi.

İl yöneticilerinin Bakü Beyaz şehir inşaatına katılımı ilgili açıklamaları Bakü Beyaz şehir inşaatına katılımın niteliğini ve düzeyini belirlemeye yardımcı olabilir, ancak net bir şekilde bilgilendirici değildi. "Bakü Halkının Denizle İlişkisini Güçlendirecek Tasarım Strateji Planı" raporunda Bakü Beyaz şehir inşaatına katılımcı bir proje olması gerektiği vurgulandı. Bununla birlikte katılım kavramı, amaçlanan nitelik ve düzeyi ile katılımcılar ve katılım yöntemleri raporda açıklanmamıştır.

Görüşülen il yöneticileri, proje sürecinin katılıma açık olduğunu, ancak çekincelerini belirttiler. Belediye Başkanı, kent ölçeğinde halk katılımının Bakü için mümkün olmadığını ifade etti. Projeye katılımı “yaratıcılıkta katılım” olarak çerçeveleyen Projeye katılımın bir bakıma “münhasır” olduğunu belirtmiştir. Kentsel Tasarım Ofisi müdürü, katılımın tasarımcılar tarafından organize edildiğini belirtti.

Bazı görüşmecilere göre projeye katılım olarak adlandırılan şey katılım değil, projeye uzaktan veya yakından ilişkili olabilecek topluluğun bir araya gelmesiydi. İlgörü toplamak için bir yöntemdi. Çok sayıda tasarımcının katılımı, bir proje elde etmek için bir araç olarak görülüyordu. Tasarımcı katılımcılar ayrıca projeye katılımın bir tasarım yöntemi oluşturmak için bir model olduğunu iddia etti. Bakü’de bir tasarım ekosistemi oluşturmaya ivme kazandıran tasarım kentinin oluşumunda önemli bir adım olan bir deneydi. Bu anlamda başarılı oldu. Bununla birlikte, ortak yapım açısından etkisi sınırlı olmuştur. Uzmanların katılımı, tasarımcıların kendi aralarında, belediye aktörleri ve belediye başkanı ile iletişimleri oldu. Ön tasarımlar tamamlandıktan sonra fizibilitelelerini tartışmak üzere uzmanlar davet edildi. Proje, birçok tasarımcı ve profesyonelin dahil olduğu anlamda katılımcıydı. 100’den fazla profesyonelin kentsel verileri incelediği ve kentteki paydaşları bilgilendirdiği bir süreçti.

Projenin tasarımcıları; Bakü Beyaz Şehir projesinde, projenin oluşturulmasında halk veya kullanıcı ile herhangi bir etkileşim olmadığı için halkın katılımının sınırlı olduğunu iddia etti. Tasarımcılar, proje sürecinin halkın katılımını içerecek şekilde kurulmadığını algıladılar. Projede açıkça tanımlanmış bir katılım süreci ve katılım modeli yoktu. Belediye 100’ün üzerinde profesyonel ve uzmanı bir araya getirmiş ve başka kimlerin katılacağını açıkça belirtmeden projeyi tartışmalarını ve tasarımlar üretmelerini sağlamıştı. Süreçte katılımcı sayısında azalma oldu. Bazı ekipler dağıldı, bazı ekipler ayrıldı ve projenin ilerleyen aşamalarında bazı uzmanlar davet edilmedi. Tasarımcılara anket yapma veya STK’lar ve platformlarla tanışma fırsatına sahip olup olmayacakları konusunda bilgi verilmedi. Tasarım Stratejisi Raporu’nda halkın katılımına vurgu yapıldığına ilişkin ifadelerin aksine, belediyenin halkın katılımını tercih etmediği tasarımcılar tarafından algılanmıştır. Projenin hazır olmadan kamuoyuna sunulması politik olarak farklı sonuçlar doğurabileceğinden sürecin “kontrol edilebilir” olması için profesyonellerle devam eden bir süreç tercih edilmiştir.

Projenin başlangıcından itibaren aktif bir katılım için herhangi bir düzenleme yapılmadı. Proje, Bakülülere çok Bakülü profesyonelleri temel alan bir çalışmaydı. Temelde, çok sınırlı bir katılım planına karşılık gelen bir tasarımcı ve belediye katılımıydı. Projede tasarım uzmanları ve danışman uzmanların bir işbirliği vardı. Vatandaş katılımı temelde anketler yoluyla veri elde etmekle sınırlıydı.

Tasarımcılar ayrıca projeye katılımın tasarım ve uygulama odaklı olduğunu iddia etti. Projeye ilişkin veriler, istatistiksel bilgiler biçiminde geleneksel bir şekilde elde edildi. İnşaat Üniversitesi tarafından proje öncesinde gerçekleştirilen ankette anket yoluyla toplanmıştır. Tasarım Stratejisi Raporu, halkın kıyı ile ilgili düşüncelerini ve memnuniyet düzeylerini içeren anketin sonuçlarını içeriyordu. Anket sonuçları veri olarak tasarımcılara dağıtılmış ve bunlara göre tasarımın temelini oluşturan tespitler yapılmıştır. Her grubun 1-2 gün boyunca yaptığı saha çalışmalarında gözlem, görüşme ve anket yöntemleriyle halkla ilgili ek veriler toplanmıştır. Bazı tasarımcılar saha analizlerinde STK’larla veya toplumun küçük kesimleriyle temas geçti, ancak STK’larla veya halkla herhangi bir teması olmayan tasarımcılar da oldu. Bölgede yaşayan çok az sayıda kişiyle görüşülmüş ve kamuoyunun ekiplerin görüşleri ile örtüşen kısmı kamuoyu olarak kabul edilmiştir. Pasaport bölgesindeki işletme sahipleri ile özel bir toplantı yapıldı. Belediye tarafından düzenlenen toplantıların 1-2’sine mahalle sakinleri de katıldı. Tasarımcılar atölye notları ve anket sonuçları üzerinde düşündüler. Bazı tasarımcılara göre projeye katılım, anketlerden veri toplamakla ilgiliydi. Ancak anketlerin tek başına anlamlı bir katılım için yeterli olmadığını savunan başka tasarımcılar da vardı. Tasarımcılar ise iyi gözlem ve analizler yaptıklarını belirtmişler. Proje alanındaki sorunlar tespit edilerek önemli noktalar gözden kaçırılmadı. Çoğu ekip Bakü’de ve tasarımcıların kendileri sitenin kullanıcılarıydı, projede “şehiri” kimlikleriyle de yer aldılar. Bu nedenle Bakü’nün yaşam tarzı, demografik yapısı ve sosyal yapısı dikkate alınmıştır.

Tasarım aşamasında STK’lar ve diğer aktörlerle herhangi bir temas olmadı. Projeye katılımları düzensizdi ve ancak tasarımlar büyük ölçüde tamamlandıktan sonra gerçekleşti. Tasarımcılar, STK’ların bu “bazen anlamlı, bazen anlamsız” katılımını olumlu olarak algıladılar. STK’lar ve meslek odası temsilcileri gibi paydaşlarla iletişim çoğunlukla toplantılar yoluyla sağlandı. Ön projelerin tamamlanmasının ardından proje ana fikrinden uygulamasına kadar STK’lara ve meslek odalarına anlatıldı. 2-3 saat süren yoğun bir sunum yapıldı ve proje hakkında bilgi verildi. Sürecin daha erken bir noktasında meslek odaları temsilcilerinin en başından sürece dahil olmayı dilediklerini belirttikleri iddia edildi.

Meslek odaları temsilcilerine göre projenin başlangıcı ve sunumu paydaşlar aracılığıyla ilerlemedi. Süreç onlara haber verilmeden geliştirildi. Sürece dahil olmadılar, ancak süreç sonunda bitmiş bir proje kendilerine sunulduğunda bilgilendirildiler. Proje bölgeleri zaten oluşturulmuş ve kararlar alınmıştı. Sonrasında iki-üç toplantıya katılarak projeye ilgili eleştiri ve düşüncelerini dile getirdiler. Odak alanlarının detaylı projelerini talep ettiler ancak proje sağlanmadı. Belediye meslek odalarından uzak durmuş, eleştirileri dikkate alınmamıştır. Katılımın zor bir konu olduğunu ve kentsel süreçlere katılımı benimsemenin zor olduğunu kabul ederken, Beyaz Şehir Projesi'nde halkın katılımını sağlayacak yöntem ve araçların bulunmadığını iddia ettiler. Tartışılacak bir katılım mekanizması oluşturulmamıştı ve projenin kendisi çok katılımcılı bir süreç değildi. Büyükşehir Belediyesi sorumluydu ve ilçe belediyeleri sürecin dışında tutuldu. O dönemde ilçe belediyeleri ve bakanlığın aynı alanlarda başka projeleri vardı. Kurumlar arasında koordinasyon yoktu. Meslek odalarının temsilcileri, 'seyirci' pozisyonuna katılmalarının beklendiğini iddia etti. Sürecin yönetimine yönelik eleştirilerin yanı sıra bu konuya yönelik eleştirileri de oldu. Ancak teknik konuların konuşulacağı ve görüşlerinin sunulduğu bir platform sağlanmadı. Sağlıklı bir bilgi alışverişi ortamı yoktu ve projeyi düzenleyenler böyle bir ortamı sağlamakla ilgilenmediler. Oysa projenin koordinatörlerine, danışmanlarına ve bazı tasarımcılarına göre meslek odalarına kısmen yer verilmiş, ancak projede iç içe geçmemiştir. Bakü Serbest Mimarlar Derneğinin projeye destek verdiğini iddia ettiler, Bakü Mimarlar Odası itiraz etmedi. Ancak diğer katılımcılar için meslek odaları ile olan etkileşimin projeye katkı sağlayıp sağlamadığı veya katkılarının ne kadarının projeye yansıdığı netlik kazanmadı. Meslek odaları temsilcilerinin iddiaları, proje hakkında ancak bir noktadan sonra bilgilendirildiklerini ve eleştiri ve yorumlarının sürecin gelişimini etkilemediğini ifade ettikleri için kritikti. Bu nedenle proje toplantılarında bulunmaları gerçek bir katılımı sonuçlanmadı. Diğer katılımcılar ise proje toplantılarına katıldıkları için projeye katılmışlardır.

Projedeki tasarımcıların seçimi de bir diğer eleştiri konusu olarak gündeme geldi. Projenin geliştirilmesinde görev alan aktörler, yakın çevrelerinden profesyonelleri davet ederek katılım profilini oluşturmuşlardır. Ödüllü mimarlar ve bazı akademisyenler davet edildi. Üniversitelere resmi bir davet yapılmadı. Görüşülen bir kişi, tasarımcı seçiminin kurumsal bir organizasyon olmadığını, "tanıdık" bir organizasyon olduğunu iddia etti. Bu görüş birkaç tasarımcı tarafından da desteklendi.

12. KATILIMIN ÖLÇÜSÜ

Bakü Beyaz Şehir Projesi'ne katılım, IAP2'nin halk katılımı spektrumu açısından düşünüldüğünde, projede halk katılımı belirtilmediği için spektrumdaki "halk katılımı hedefleri" yardımcı olmamaktadır. Ancak yöneticiler halkı bilgilendirmek ve danışmak için araçlar kullanmışlardır. Kıyı kullanım anketi vatandaşlara danışılarak kıyı ile ilgili görüş, eleştiri ve taleplerinin alınması için kullanılmıştır. Meslek odalarını, sivil toplum kuruluşlarını ve dernekleri proje hakkında bilgilendirmek için halka açık toplantılar yapıldı. Alan incelemesi sırasında kıyı ile ilgili sorunları ve talepleri konusunda çok sınırlı sayıda da olsa sahil kullanıcıları ve civar mahalle sakinleri ile görüşmeler yapılmıştır. Proje alanındaki mülk ve işletme sahipleri gibi özel ilgi grupları ve bisikletçiler ile bilgilendirme ve danışma amaçlı toplantılar düzenlendi. Patenciler ve sokak dansçıları gibi özel gruplarla etkinliklerini gerçekleştirmek için özel ihtiyaçları konusunda onlara danışmak için atölyeler düzenlendi. Vatandaşlar, projenin farklı yönleriyle ilgili geri bildirimlerini belediyenin genel iletişim kanallarından belediyeye giderek ve koordinatörleri arayarak iletterek katılım talebinde bulundular. Proje hakkında bilgilendirilmeyi, görüş ve eleştirilerini iletmeyi talep ettiler. Projenin bir web sitesi vardı, yerel gazetelerde projeye ilgili haberler vardı, proje kamuoyuna, farklı derneklere, STK'lara ve meslek odalarına çok sayıda toplantıda sunuldu. Projede "Bilgilendirme" düzeyinde bir katılım söz konusu iken "Bilgilendirme" düzeyinde belirleyici bir özellik olarak kamuoyuna "sizi bilgilendireceğiz" sözü tutarlı değildi. Ayrıca, IAP2'nin katılım yelpazesinde "halkın sorunu, alternatifleri, fırsatları ve/veya çözümleri anlamalarına yardımcı olacak dengeli ve nesnel bilgi sağlamak" olarak belirtilen katılım hedefi, iki yönlü bilginin yer aldığı önceden tanımlanmış bir ortam nedeniyle yerine getirilmemiştir.

Projede, bazı vatandaşların endişelerini dile getirmek için koordinatörleri özel olarak aramak zorunda kaldığı düzenli ve sistematik bir bilgi akışı yoktu. STK'ları, meslek odalarını ve kamuoyunu bilgilendirmek için toplantılar yapıldı, ancak çoğunlukla yöneticilerden kamuoyuna tek yönlü iletişime dayalıydı ve sistematik geri bildirim alma kanalları sağlanmadı.

Bakü Beyaz şehir Projesi'nde IAP2 yelpazesinde anket ve toplantı gibi "Danışma" düzeyindeki katılım araçları kullanılmıştır. Bu nedenle, proje bir dereceye kadar "Danışma" düzeyinde bir katılım içeriyordu. Bununla birlikte "Danışma" düzeyindeki katılımın etkinliği ve verimliliği, bu katılım düzeyinde "kamuya verilen söz" dikkate alındığında sorgulanır hale gelmektedir.

Kamuya verilen “onları bilgilendirmek, onların endişelerini ve isteklerini dinlemek ve kabul etmek ve kamu girdisinin kararı nasıl etkilediğine dair geri bildirim sağlamak ve tasarımlar ve teklifler hakkında kamuoyundan geri bildirim istemek” vaadi tam olarak tutulmadı. Toplantılarda halkın çok küçük bir kesimi dinlendi. Kamuoyunun endişeleri ve istekleri henüz bir anketle belirlenmiş, taslak ve önerilere ilişkin kamuoyu geri bildirim istenmemiş ve kamuoyuna geri bildirim, yorum ve eleştirilerinin kararları nasıl etkilediği konusunda geri bildirimde bulunulmamıştır. “Analizler, alternatifler ve/veya kararlar hakkında kamuoyu geri bildirim almak” olarak çerçevelenen “Danışma” düzeyine yönelik katılım hedefi projede tam olarak yerine getirilmemiştir. Patenci parkını tasarlamak için tasarımcılar, patenciler ve yöneticiler, rampalarını ve eğrilerini nasıl tasarlayacaklarını tartıştıkları bir atölyede buluşmuştu. Bir toplantıda bisikletçilere danışıldı ve proje süreci boyunca onlarla iki yönlü iletişim sağlandı. Bisikletçilerden gelen geri bildirimler dikkate alınarak bisiklet yolları onların talep ve ihtiyaçlarına göre tasarlandı. Ancak talep ve ihtiyaçları projeyi etkilemiş olabilecek diğer çıkar grupları ile benzer bir iletişim kurulamamıştır.

Tablo 1. Bakü Beyaz şehir Projesine Katılım

Katılımcılar	Katılımcı katılımı	Katılım yöntem ve teknikleri	Katılım seviyesi
Merkezi hükümet	Projenin kendi yetki alanındaki bölümleri için onay makamı	-	-
Yerel yönetim	Toplantılar, çalıştaylar düzenlemek	Toplantılar, çalıştaylar	
Yerel yönetim danışma kurulu	Proje fikrinin geliştirilmesi	Toplantılar	
Üniversite	Kıyı kullanım değerlendirme araştırmasının yapılması	Anket	Danışma
Proje koordinatörleri	Tasarımcılar, tasarımcı ekipleri ve belediye arasındaki iletişimi kolaylaştırmak, vatandaşları ve özel ilgi gruplarını bilgilendirmek	Proje geliştirme toplantıları Özel ilgi grubuyla toplantılar	Tasarımcılar ve uzmanların işbirliği
Tasarımcılar	Proje Tasarımı	Proje geliştirme toplantıları Halka açık toplantı Özel ilgi gruplarıyla buluşmalar, vatandaşlar ve sahil kullanıcıları ile kısa röportajlar, patenciler ve sokak dansçıları ile atölye çalışmaları	Tasarımcılar ve uzmanların işbirliği
Uzmanlar	Tasarımcılara danışmanlık sağlanması	Proje geliştirme toplantıları	Tasarımcılara danışmanlık sağlanması
Özel sektör (Danışman firmalar ve sponsorlar)	Tasarımcılara danışmanlık sağlamak (Danışman firma sponsorlar)	Projenin finansmanı (Sponsor firmalar) Sponsor firmalara özel toplantı	Proje geliştirme toplantıları Tasarımcılar ve uzmanların işbirliği
Meslek odaları	Yorum ve eleştirileri iletmek	Proje tanıtım toplantısı	
Özel ilgi grupları	Özel toplantılara katılmak Tasarımcılara danışmanlık sağlamak	Özel toplantılar (Bisikletçiler, Pasaport Bölgesi'ndeki mülk ve işletme sahipleri), Atölyeler (Patenciler, sokak dansçıları), Tasarımcılarla röportajlar (Spor kulüpleri, balıkçılar)	
Vatandaşlar	Halka açık toplantılara katılmak, Yorum, eleştiri ve itirazların iletilmesi, Proje hakkında bilgilendirilme	halka açık toplantılar Bireysel eylemler Kısa röportajlar Gazete makaleleri, Proje web sitesi	Bilgilendirme

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

13. KATILIM DÜZEYİNİN SONUCA ETKİSİ

Projenin ortaya çıkışı hem şehir vizyonuna hem de tarihine dayandırılmış ve şehrin geçmişi, tarihi ve vizyonu ile bütüncül bir şekilde ele alınmıştır. Yaşam kalitesi ve “yer” ile ilişkisi önemliydi. Bakü Beyaz şehir, bir “yer” kalitesi yaratacak araçların bulunduğu, tasarım strateji belgesine sahip bir projedir. Görüşülen kişilerin büyük çoğunluğu için Bakü Beyaz şehir, Bakü için “olması gereken bir proje” idi. Projenin uygulanmasını eleştiren az sayıda görüşmeci vardı. Proje destekçileri için Bakü Beyaz şehir, kente kimlik kazandırmak için yapılmış kolektif bir üretilmişti. Kaliteli bir kentsel çevre sağlamak için en iyi tasarımı aramak, sorgulamak ve araştırmak çok önemliydi. Kentin Hazar karakteri, dış ortamın yaşam enerjisi bu projeyi gerektiriyordu. Proje, sahildeki aktivite çeşitliliğini artırdı. Sahilde yeni aktivitelere erişim ve sosyalleşme imkanları sağlanarak yaşam kalitesi artırıldı. Yoğun bir konut yapısına sahip olan kent için geniş bir nefes alma alanı oluşturulmuştur. Yaz sıcağında şehir için iyi bir soluklanma oldu. Sahil, projeden sonra çok daha yoğun bir şekilde kullanılıyor. Kıyı alanına getirilen kullanım ve insanların burayı nasıl kullandığı dikkate alındığında proje, görüşülen kişiler tarafından başarılı olarak değerlendirilmiştir. Bakü Beyaz şehir, tasarımcılarının çoğunluğu tarafından Bakü için gerekli bir girişim olarak algılandı. Bakü için neler yapılabilir düşüncesi üzerine kurulmuş bir projedir. Çok sayıda insanı bir araya getirmek ve organize etmek anlamında başarılı oldu. Niteliği ne olursa olsun gerçekleşmesi tek başına başarı olarak kabul edildi. Gönüllülük temelinde ilerleyen süreçler genellikle somut çıktılarla bitmezken projeden mükemmel olmasa da bir ürün çıktı. Proje Bakü için etkileyici bir süreç, ilk deneyim ve önemli bir adım olarak değerlendirildi.

Bakü Beyaz şehir, belediyenin yapısında ve işleyiş sisteminde dönüşümleri tetikledi. Bakü Beyaz şehir süreci belediyede uzmanlaşmış bir kentsel tasarım birimi gerektiriyordu. Tasarım ofisi kurulmuş ve belediyeye mimarlar, plançılar, endüstri tasarımcıları, grafik tasarımcılar, inşaat mühendisleri istihdam edilmiştir. Zamanla kendi ürünlerini üretmeye başlayan disiplinler arası ve yatay entegre bir yapı haline geldi. Proje sürecinde tasarım ofisi ile sürekli iletişim sağlandı. Kentsel Tasarım Dairesi Başkanlığı olarak halen belediye bünyesinde faaliyet gösteren Kentsel Tasarım Ofisi, önemli bir bilgi birikimi ve deneyime kavuşmuştur. Projenin devamlılığı, kalıcılığı ve uygulanabilirliği için çok önemli olan tasarımcılar, vatandaşlar ve diğer kamu kurumları ile diyalogu geliştirmek için bir müzakere ortamı işlevi görmektedir. Daha sonra belediye bünyesinde Bisiklet-Yaya Erişim ve Planlama Müdürlüğü olan bisiklet ünitesi de Bakü Beyaz şehir Projesi kapsamında kuruldu. Birim kurulduktan sonra BİSİM sisteminin işletilmesi ve bisiklet kullanımına ilişkin projenin yönetimi kendilerine devredildi. Bakü Beyaz şehir gibi kapsamlı bir projenin sorunsuz uygulanabilmesi için belediye daireleri arasında etkin bir koordinasyon, disiplinler arası bir çalışma ve katılım düzenleme deneyimi ve akıllı bir sistem kurulumu gerekiyordu. Ancak Bakü Beyaz Şehir’de belediye birimleri arasında koordinasyon ve iletişim sorunları ortaya çıktı. Departmanlar arasında aşılması zor dikey sınırlar vardı ve mümkün olduğunca veri paylaşımından kaçındılar. Veriler ve bilgiler paylaşıldı ve iletişim ancak üst düzey yöneticilerin müdahalesiyle sağlanabildi. Bakü Beyaz Şehir’de yaratılan bilgi ve tecrübenin başka kanallara akması gerekiyordu. Bakü Beyaz Şehir ile başlayan belediye bünyesinde bir model ortaya çıktı. Tasarım kalitesi açısından proje eklektik bir yaklaşıma sahip olmakla eleştirildi. Genel gelişime rehberlik edecek bir master plan ve ortak bir tasarım dili belirlemek için bir tasarım yaklaşımı geliştirilmemiştir. Ortak bir vizyon aransaydı daha bütüncül bir tasarım yapılabilirdi. Bu, yönetim faaliyeti ile ilgiliydi.

14. SONUÇ

Bu makalenin çıkış noktası, çağdaş konut planlama ve tasarım literatürünün vurguladığı daha demokratik yaklaşımların benimsenmesine yönelik artan ihtiyaca rağmen büyük ölçekli konut tasarım projelerindeki yetersizlik veya katılım eksikliğidir. Makale, konut tasarım alanındaki katılım konusunu sorunsallaştırmış, katılımın büyük ölçekli kentsel tasarım projelerinin konut tasarım süreçlerine nasıl entegre edilebileceğini anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. Katılım kavramının kentsel tasarım teori ve pratiğindeki mevcut yeri göz önüne alındığında, çalışmanın daha geniş halk için daha tatmin edici ve meşru kentsel tasarım süreçleri yaratma konusundaki boşluğu doldurmaya katkıda bulunabileceği umulmaktadır.

Bu makalenin ana araştırma sorusu, “Büyük ölçekli kamusal konut tasarım projelerinde katılımcı bir yaklaşım konut tasarım sürecine nasıl etkin bir şekilde dahil edilebilir?” şeklinde çerçevelenmiştir. Bu nedenle, bu makale kapsamında kentsel tasarım ve katılım kavramları ve içerikleri, ilişkileri değerlendirilerek kısaca anlatılmış ve kentsel tasarımın katılımcı bir yaklaşımı benimsemenin en anlamlı olduğu alanlardan biri olduğu vurgulanmıştır. Katılımcı konutsal tasarım, yaşamlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek kentsel tasarım süreçlerine ilişkin karar alma süreçlerinde birden fazla aktörün katılımıdır.

Bu aktörler; kamu, özel ve gönüllü sektörlerden ilgili paydaşları içeren sıradan vatandaşlardan profesyonel uzmanlara ve tasarımcılara kadar uzanmaktadır. Katılımı dışlayan geleneksel kentsel tasarım uygulamalarına kıyasla, içerdiği zorluklar ve riskler nedeniyle kentsel tasarım projeleri geliştiren kurumlar tarafından katılımdan genellikle kaçınılmaktadır. Katılım, mevcut mesleki ve kurumsal uygulamalara meydan okumakta ve bunların yeniden gözden geçirilmesini gerektirmektedir. Birçok faktörlü katılım stratejisi oluşturmayı gerektiren karmaşık bir süreçtir. Zorluklarına rağmen kentsel tasarımda katılımcı bir yaklaşımı benimsemek onu dikkate değer kılan fırsatlar sunuyor. Başarılı kentsel tasarım, katılımcı olsun ya da olmasın, yaşam ve mekân kalitesini artırır. Ancak katılımcı bir kentsel tasarım süreci, sakinlerin ve kullanıcıların ihtiyaç ve beklentilerine daha uygun kamusal alanlar sağlamaktadır. Ayrıca tasarım ve geliştirme sürecinin bir parçası olmak, aidiyet duygusunu teşvik eder ve daha iyi takdir edilen ve bakımı yapılan kentsel alanların geliştirilmesine yardımcı olur.

Katılımcı bir yaklaşımın zorlukları nasıl aşılanabilir ve katılımcı yaklaşımı geliştirmek ve onu genel kentsel tasarım sürecinin ayrılmaz bir parçası haline getirmek için fırsatları nasıl geliştirilebilir?" katılımcı kentsel tasarım için bir model oluşturulmasına rehberlik etmesi için makale bulgularının değerlendirilmesini gerektirir. Teorik literatürün bulguları, katılımcı kentsel tasarım projeleri üzerine önceki araştırmalar ve makalenin vaka çalışması, katılımın "bağlam ve projeye özgü" olması nedeniyle, bütünlük olabilecek etkili bir katılım şeması için ortak bir strateji ve formül olmadığını ortaya koymuştur. Sonuçlar:

- Katılımcı kentsel tasarım sürecini uygulama yetkisi, açık ve katılımcı bir sürece öncülük etmeye istekli olmalı ve kentsel tasarıma tatmin edici bir katılım düzeyine ulaşmak için ilgili zorlukların farkında olmalıdır. Siyasi ve idari iradenin varlığı, tutarlı ve tutarlı bir katılım süreci yürütme kararlılığı, başarılı katılım süreçlerinin vazgeçilmez bir özelliğidir.
- Katılımı kimin düzenlediği, katılımın nasıl tanımlandığı, katılımcı ile nasıl bir ilişki kurulduğu önemlidir. Katılımda ölçek, ilişki, insanlarla bağlantı ve insanlara nasıl ulaşılabileceği soruları önemlidir. "Katılım nedir?", "Nasıl sağlanır?", "Kimin ve neyin katılımı?", "Kullanılacak katılım teknikleri nelerdir?" gibi sorulardır. Katılım sürecinin tamamını belirlemek için cevaplanmalıdır. Bu sorulara cevap verilmezse katılım kaotik bir sürece dönüşebilir.
- Katılım, sürecin başından itibaren tanımlanmalı ve bütüncül bir şekilde yapılandırılmalıdır. Neyi başarmayı amaçladığı ve kimin katılımıyla açık olmalıdır. Hedef belirlenmedikçe anlamlı katılım mümkün değildir. Katılım belirli yaş gruplarını, dezavantajlı grupları ve onların görüşlerini içermelidir.
- Katılım ve kentsel tasarımı her aşamada yeni girdilere ve geri bildirimlere izin veren süreçler olarak gören bir yaklaşım, katılımcı kentsel tasarımın başarısı için esastır.
- Anlamlı bir katılımın ilk adımı olarak kamuoyunu bilgilendirmek, özellikle kentin özgün ve önemli bir alanının kentsel tasarımı söz konusu olduğunda katılımcı kentsel tasarım projelerinin en önemli yönlerinden biridir. Kamuoyunu yeterli ve doğru bir şekilde bilgilendirmek, kamuoyunu projenin meşru bir paydaşı olarak tanımak demektir. Halk bir paydaş olarak kabul edildiğinde ve proje başlangıcından itibaren doğru bilgilendirildiğinde, endişeleri ve itirazları giderilebilir ve projeye destekleri sağlanabilir, bu da bir kentsel projenin meşruiyetini sağlamaktadır veya artırır.
- Planlama ve tasarıma katılım, "vatandaşların tasarım konusunda eğitilmesi ve katılım yeteneği ile donatılması" sürecidir, bu nedenle "halkın tasarım bilgisi ve katılım deneyiminin eksikliği" onları dahil etmenin temel nedeni olmalıdır.
- Kamunun ve tüm paydaşların kentsel projeler hakkında bilgilendirilmesi, kentsel tasarım süreci boyunca devam edecek olan eğitim sürecinin bir parçası olarak görülebilir.
- Halktan gelen geri bildirim, bilgilendirmenin spontane bir sonucu olmalıdır. Halkın geri bildirimini, izin verildiği takdirde kentsel tasarım projelerini etkileyebileceğinden değerli ve önemli olabilir. Kentsel projelerde zamanında revizyonlar ve iyileştirmeler yapılabilir ve sürekli geri bildirim almak için belirli kanallar sağlanırsa, projelerin belirli yönlerine itiraz ve itirazlar keşfedilebilir ve önlenir.
- Amaçlanan katılım düzeyi için gerekli olan katılım yöntem ve teknikleri tanımlanmalıdır. Faydalarına rağmen planlama ve tasarıma katılımdan kaçınılır veya anket gibi anlamlı katılım sağlamayan dolaylı yöntemlerle uygulanır. Oysa etkileşimli katılım ortamlarında özellikle insanlara düşüncelerini kalem ve kâğıtla ifade etmeleri talimatı verildiğinde çalışmayı zenginleştiren ve ileriye götüren geri bildirimler alınmaktadır. Halkın tam katılımı mümkün olmadığında halkın grup etkileşimlerine kısmi katılımı bile daha tatmin edici sonuçlara ulaşılmasına katkıda bulunur.
- Halkın sadece memnuniyet düzeylerini ifade ederek katılmaları beklenmemelidir. Katılım hayatlarını etkilemeli ve insanlar katılımlarını deneyimlemelidir. Anketler yoluyla görüşlerini almak tek başına yeterli değildir. İnsanlar bir projenin bütçesi ve finansmanı hakkında bilgi alabilmeli, okuyabilmeli, yorum yapabilmeli ve hatta fikir verebilmelidir. Kamuoyu ancak bu düzeyde çalışmayı eleştirebilir ve değerlendirebilir.

Süreç devam ederken kişilerin belirli aralıklarla gelip katılım sağlaması önemlidir. Etkileşimli ortamlarda, insanlara kâğıt kalem verildiğinde, işi ileriye götüren türden bir geri bildirim alınır. Katılım, çalışmayı zenginleştirecek ve daha ileriye taşıyacak bir deneyim olabilir.

• Katılım, sivil ve kurumsal paydaşları dönüştürme potansiyeline sahiptir. Kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak geniş, özgün bir katılım sürecinin tasarlanması, planlama ve kentsel tasarımın demokratikleşmesine, ayrıca kurumların ve toplumun artan bir ihtiyacının olduğu katılımcı yaklaşımın dönüştürücü ve özgürleştirici potansiyelini güçlendirmek için çok önemlidir.

• Katılım, halkı projenin ve başarısının sahibi olarak dönüştürme potansiyeline sahiptir. Halk, kentsel tasarım sürecinde yer aldığı, yaratılmasında dahil olduğu yere ait olma duygusu geliştirir. Halkın bu bilgi ve tecrübesi çevre sorunları konusunda da farkındalık yaratmaktadır.

• Katılım, tasarımcıların ve diğer profesyonellerin kendi uzmanlık alanlarını görme biçimini, tasarım eyleminin kendisini dönüştürme, demokratikleştirme ve özgürleştirme potansiyeline sahiptir. Katılım programında yer almaları ve katılım hedeflerini gerçekleştirmeleri için vatandaşlara ve topluluk gruplarına rehberlik edilmelidir. Katılımcı bir programda profesyonelin rolü, topluluğa rehberlik etmek ve sorunsuz bir süreç aracılığıyla onların yaşam ortamlarıyla ilgili karar vermelerini kolaylaştırmak olmalıdır.

• Bakü Beyaz Şehir’de belediye, beklenen disiplinlerarası bir çalışmayı veya katılımcı bir yaklaşımı benimseme ve organize etme deneyimine sahip değildi. Katılım konusunda uzman bir ekip, gerçek katılım sürecini kolaylaştırabilirdi, ancak bu aynı zamanda fazladan zaman ve kaynak tüketti. Bir kentsel tasarım projesinde, özellikle Bakü Beyaz Şehir Projesi’nde olduğu gibi toplumda tasarım bilinci veya tasarım bilinci oluşturmak gibi belirlenmiş bir amaç varsa katılımın ilk adımı olarak halkı bilgilendirmek özellikle önemlidir. Böyle bir durumda tasarım ve katılım etkileşim yoluyla güçlenir. Bakü Beyaz Şehir örneğinde, mekânsal meslekler meslek odaları, sürece fiilen dâhil olmadıkları için izleyici olarak katılmaları beklendiği için hüsrana uğradı. Bakü Beyaz Şehir, mekânsal ilişkilerin yanı sıra sosyal ve ekonomik ilişkilerin de yeniden düzenlenmesini içeriyordu. Bu nedenle ilçe belediyelerinin, meslek odalarının, STK’ların, Sanayi Odası’nın ve üniversitelerin katılımı proje başlangıcından itibaren sağlanmalıdır.

• Katılımın kolaylaştırılması için şehir yönetimi departmanları arasında sorunsuz iletişim ve koordinasyon önemlidir. Bakü Beyaz Şehir Projesi, Bakü Büyükşehir Belediyesi’nin veri ve bilgi paylaşımından kaçınan içe dönük birimler olarak çalışan birimleri arasındaki iletişim ve koordinasyon sorunlarını ortaya çıkardı. Projeden sonra, projenin yürütülmesi bu tür bir işbirliğini gerektirdiğinden, belediye birimleri arasında koordinasyon sağlandı ve güçlendirildi. Ancak Büyükşehir Belediyesi’nin diğer birimlerinin proje ve müdahaleleri zaman zaman Bakü Beyaz Şehir Projesi sürecini zorlaştırdı.

• Kent yönetiminin halkla özellikle uyarma ya da belirli bir şekilde bir şeyler yapmalarını isteme iletişim tarzının otoriter ve otoriter olması, Bakü Beyaz Şehir Projesi’nin yürütülmesi sırasında sorunlu olarak gündeme geldi. Bakü Beyaz Şehir Projesinde halkla iletişimin gerekli olduğu durumlarda, proje koordinatörleri belediyeyi halkla iletişim kurmaya ve onları onurlu ve saldırgan olmayan bir şekilde bilgilendirmeye yönlendirdi.

• Yerel yönetimin çalışma tarzı, yerel seçimlerle kısıtlı bir süre içerisinde işi bitirmeye çalışması, Azerbaycan’da kentsel projelerin kalitesini düşüren bir unsurdur. Seçimlerin getirdiği zaman kısıtlamaları ile çalışmak, yerel yönetimleri projelerini sonuç odaklı ve daha kontrollü bir şekilde yürütmeye zorlayarak projelerin süreçlerini iyileştirme çabalarından vazgeçiyor. Bu, kentsel tasarımda projelerin zaman çerçevelerini doğal olarak genişleten katılımcı bir yaklaşımın uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Belediyelerin bu çalışma biçiminin kentsel projelerde katılımcı bir yaklaşımın benimsenmesinin önünde bir engel olduğunun anlaşılması gerekmektedir. İyi tasarımın tıpkı gerçek katılım gibi zaman aldığı anlaşılmalıdır.

• Bakü Beyaz Şehir projesinin finansmanı, anonim kalarak özel sektörün sorumlu katkısı anlamında yenilikçiydi. Şehir için önemli bir katkıydı. Sorumlu bir özel sektör yaratmak, şehirde proje geliştirmenin olağan uygulaması haline gelirse, Bakü Beyaz Şehir Projesi’nin önemli bir başarısıdır.

Belirtilen sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

• Kamusal açık alanların kentsel tasarımına katılımı teşvik etmek, halkın katılımından beklenen fayda ve fırsatları artırmak ve toplumsal barışı sürdürmek için kentsel tasarım ve katılıma ilişkin yasal bir çerçeve gereklidir. Küçük ölçekli projelerde katılım ideallerine ulaşmak daha kolay olsa da faydaların, fırsatların ve katılımın kazanımlarının daha geniş bir kitleye ulaşabileceği ve daha geniş bir çerçeve sunabileceği büyük ölçekli projelerde katılımcı yaklaşımların benimsenmesine ihtiyaç vardır.

• Kentin öncelikleri, kamu, özel ve gönüllü sektörlerin katılımıyla katılımcı bir şekilde tartışılmalıdır. Kentin önceliklerine ilişkin bir eylem planı katılımcı bir şekilde oluşturulabilir. Katılımın kentsel tasarım sürecinin ayrılmaz bir parçası olabilmesi için en baştan kentsel tasarım süreci ile birlikte tasarlanması ve yapılandırılması gerekir. Katılımcı kentsel tasarım sürecini uygulayacak otoritenin öncelikle katılımın amaç ve hedeflerini belirlemesi gerekmektedir. Belirli amaçlara ve hedeflere ulaşmak için uygun olan amaçlanan katılım düzeyi de dahil olmak üzere katılımın temel özelliklerinin açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. İlgili tüm paydaşların belirlenmesi ve projenin başlangıcından itibaren sürece dahil edilmesi gerekir.

Amaçlanan katılım düzeyine ulaşmak için yeterli katılım yöntem ve teknikleri kullanılmalıdır.

• Tasarım ve uygulamaya ilişkin zaman, personel ve finansman açısından projenin fizibilitesini gerçekçi bir şekilde tahmin eden, hedeflenen katılım düzeyinde bir proje stratejisine karar vermek, paydaşların koordinasyonunu ve desteğini sağlamak, katılımcı bir kentsel tasarım projesinin ön koşulu olmalıdır. Katılım stratejisi, amaçların, paydaşların, paydaş katılımlarının amaçlarının, katılım yöntem ve tekniklerinin belirlendiği ve tanımlandığı bir stratejik plan belgesinde ifade edilebilir. Katılım planları, belirli yerel koşullara, yerel ihtiyaçlara ve taleplere uyacak şekilde özelleştirilmeli ve belirli yerel kaynakları içermelidir. Katılım süreçlerinin teknik karmaşıklığı, katılımı kolaylaştırmak için uzman bir ekibin yardımını gerektirebilir.

• Özellikle Azerbaycan gibi planlama ve kentsel tasarımın, ayrıca kurumların ve toplumun demokratikleşmesine ihtiyaç duyulan bir bağlamda, toplumsal dönüşüm, sosyal yenilik ve özgürleşme için katılım potansiyeli kullanılmalıdır. Farklı paydaşların ve toplumun farklı kesimlerinin katılımını kolaylaştırmak için farklı katılım yöntem ve teknikleri kullanılabilir. Kullanılan yöntem ve teknikler, tanımlanmış katılım hedefleriyle eşleşmelidir. Ayrıca, hedeflenen mümkün olan en geniş katılımcılara ulaşmak için yeterince çeşitli olmalıdırlar. Gençler gibi toplumun teknolojiden anlayan kesimlerine ulaşmak için yeni teknolojiler ve dijital kurulumlar kullanılabilir. Belirli projelere göre iskele katılımı uzman bir ekip tarafından değerlendirilebilir. Katılım tekniklerinin, proje boyunca boylamsal olarak devam eden yinelemeli bir süreçte kullanılması gerekir. Bu, her bir katılım yönteminin proje süreci boyunca diğer katılım biçimlerini bilgilendirmesini, yönlendirmesini ve yönlendirmesini mümkün kılar. Etkin ve demokratik bir kentsel tasarım süreci için kentsel tasarım projelerine özgü yeni katılım teknikleri ve teknolojileri araştırılmalı, geliştirilmeli ve test edilmelidir. Daha tatmin edici sonuçlar elde etmek için grup etkileşim yöntemleri aracılığıyla halkın katılımı kolaylaştırılmalıdır.

15. KAYNAKLAR

- Alpan, Açıya. 2013. Urban Restructuring Process of Antalya Walled-Town and the Roles of Stakeholders, unpublished Ph.D. Dissertation, City and Regional Planning Department, ODTÜ, Ankara.
- Arnstein Sherry R. 1969. "A ladder of citizen participation." *Journal of the American Institute of planners* 35, (4): 216-224
- Calderon, Camilo. 2013. Politicising participation. PhD diss., Swedish University of Agricultural Sciences.
- Cilliers, Elizelle J., and Wim Timmermans. 2014. "The importance of creative participatory planning in the public place-making process." *Environment and Planning B: Planning and Design* 41, no. 3: 413-429.
- Creighton, James L. 1994. *Involving citizens in community decision making: A guidebook*. Program for Community Problem Solving.
- Design Forecast (2021), *The Relationship Between The Experiences And The Places We Value Is More Important Than Ever Before*.
- Laurini R., (2001) "Computer Systems for Public Participation," in *Information Systems For Urban Planning: A Hypermedia Co-Operative Approach*, ed: Crc Press,, pp. 245-264.
- Lee J.-H. and Li T.-C., (2011) "Supporting user participation design using a fuzzy analytic hierarchy process approach," *Engineering Applications of Artificial Intelligence*, vol. 24, pp. 850-865,
- Richter K.-F., et al.,(2010) "Supporting the designer's and the user's perspectives in computer-aided architectural design," *Advanced Engineering Informatics*, vol. 24, pp. 180-187,
- Sanoff H.,(2008) "Multiple Views of Participatory Design," *International Journal of Architectural Research*, vol. 2, pp. 57-69,.
- Sanoff Henry. 2005. "Community participation in riverfront development." *CoDesign* 1, no. 1: 61-78.
- Sanoff Henry.2000. *Community participation methods in design and planning*. John Wiley and Sons, 2000
- Schroth O., et al.,(2005) "From Information to Participation – Applying Interactive Features in Landscape Visualizations," in *Trends in Real-Time Landscape Visualization and Participation*, Anhalt University of Applied Sciences, Dessau, Germany, , pp. 2 - 15.
- Szetey, K., Moallemi, E., Ashton, E., Butcher, M., Sprunt, B., & Bryan, B. (2021). *Participatory planning for local sustainability guided by the Sustainable Development Goals*. *Ecology and Society*, 26(3).
- Wilson, A., & Tewdwr-Jones, M. (2021). *Digital Participatory Planning: Citizen Engagement, Democracy, and Design*. Routledge.
- Tesch, et al., D. (2009) "User and developer common knowledge: Effect on the success of information system development projects," *International Journal of Project Management*, vol. 27, pp. 657- 664.
- Towers G., (1995.) *Building Democracy, Community architecture in the inner city*. London: Routledge,
- URL-1. (2021). temel.az: <http://www.temel.az/az/about.php>
- URL-2. (2011). bakuwhitecity.com: <http://www.bakuwhitecity.com/az/newsd/23-ilham-aliev-prinyal- uchashtie v-ceremonii-zakladkifundamenta-baku-belogo-goroda>
- URL-3. (2021). From bakuwhitecity.com: <https://www.bakuwhitecity.com/az/bakumap>
- Wulz Fredrik. 1986. "The concept of participation." *Design studies* 7, no. 3: 153-162.